

III.- PERÍODO SISTEMÁTICO, ONTOLÓXICO OU METAFÍSICO (S. V-IV a. C)

PLATÓN (“Aristocles”)

1.- TÓPICO 1: COSMOS, REALIDADE E COÑECIMENTO EN PLATÓN (DO MITO AO LOGOS)

1.1.- Vida (428/7-348/7 – S. IV a. C.) “O de anchas omoplatas”

Nacido en Atenas de familia nobre. O seu verdadeiro nome era “Aristocles” e posteriormente recibiu o nome de Platón aludindo as súas anchas costas. Os seus dous irmáns, Adimanto e Glaucón aparecen na obra a “República” e súa irmá, Potone, foi nai de Espeusipo, a quen Platón deixou á súa morte a cargo da dirección da Academia, rivalizando este con Aristóteles (que ingresou na Academia de Platón ós 17 anos, no 367, cando tiña Platón 61), alcumado por Platón “o lector”, a “mente da escola”. Os seus parentes Crítias e Cármides participaron no “gobierno dos Trinta Tiranos” no 403 (instaurado trala fin da Guerra do Peloponeso 431-404, apoiados por Esparta), derrocados logo por Trasíbulo, que condenou a morte a Crítias e Cármides, por causa de cuxo parentesco tivo que fuxir a Megara Platón, logo de morrer Sócrates (399).

Na súa xuventude Platón non se dedicou de cheo á filosofía, pois como membro de familia nobre, nun principio aspirou á carreira política. Os seus parentes oligarcas (e logo Tiranos), Crítias e Cármides, instárono a que se introducise en política baixo a súa protección. Logo os oligarcas fixeron política violenta perpetrando crimes, e trataron de involucrar a Sócrates, inimigándose por isto Platón con eles. Pero tampouco os demócratas posteriores foron mellores ao condenar a Sócrates a morte, polo cal abandonou Platón a carreira política (tal e como explica na súa famosa “Carta VII”), anque a idea retora de toda a súa filosofía nunca deixará de ser a de proxectar unha sociedade ideal (República) que sexa “xusta” (tal e como indica o subtítulo da obra República “ou do xusto”) e na que sexa imposible unha condena inxusta coma a de Sócrates. Esta é a finalidade última de toda a filosofía de Platón.

Aristóteles di que na súa xuventude Platón relacionouse con Crátilo, filósofo heraclíteo, de quen aprenderá que o mundo sensible está en continuo cambio.

De Sócrates, de quen se fixo discípulo ós 20 anos, aprende que o coñecemento verdadeiro é acadable no plano intelectual, conceptual (non no sensible).

Morto Sócrates (399), retirouse Platón a Megara por un curto período entabando contacto con Euclides de Megara, quen combinaba as doutrinas de Parménides e Sócrates, pero combatía as ideas de Platón, que lle contestou no diálogo o “Sofista” refutando o eleatismo.

Logo Platón fixo unha longa viaxe (3 anos) por Exipto e Cirene (Libia), regresando a Atenas no 395.

Máis tarde faría tres viaxes á Magna Grecia (Tarento e Siracusa no sur de Italia), viaxes que dividen os principais períodos da súa Filosofía.

Na primeira viaxe á Magna Grecia (no 388/ ós 40 anos) coñeceu ao pitagórico Arquitas de Tarento, que deixou nel a pegada da preexistencia das almas. Logo continuou a súa viaxe a Siracusa (Sicilia) facéndose amigo de Dion, cuñado do tirano Dionisio I, ao que lle desagradan os ideais políticos de Platón e véndeo como escravo, sendo rescatado por Aníceres (387) podendo así volver a Atenas. Alí fundou a “Academia” (no 387, ós 41 anos), chamada así por estar preto do santuario dedicado ao heroe Academo e permanece en Atenas 20 anos. A Academia pode ser considerada a primeira Universidade europea. Anque o interese de Platón era formar políticos e gobernantes, tamén ensinaba cousas non útiles inmediatamente, ó contrario que os sofistas (retórica), fomentando así o amor desinteresado á ciencia. O programa de estudos incluía materias preliminares coma a astronomía e a matemática (na porta da Academia rezaba a

célebre inscrición “Ninguén pode entrar aquí sen ser xeómetra”, matemático; clara influencia dos pitagóricos) e culminaba coa dialéctica. O político así formado non sería un oportunista (sofista) senón un home de Estado coñecedor das verdades eternas e inmutables, e por iso mesmo capaz de dirixir adecuadamente os destinos da polis.

No 366 (ós 61 anos) realizou a súa segunda viaxe a Siracusa, trala morte de Dionisio o Vello, para encargarse da educación de Dionisio II, que rematará inimigándose con Platón i este regresa a Atenas.

A súa última viaxe a Sircusa (no 361/ ós 66 anos) fíxoo acompañado dos membros máis ilustres da Academia, pero axiña a súa vida volveu a estar en perigo e voltou a Atenas. No 357, Dion, axudado polos platónicos e 800 homes, apoderouse de Siracusa e conseguiu instaurar o ideal de Platón: o goberno dos filósofos. Pouco despois Dion foi asasinado polo platónico Callipos.

Platón xa non volveu a saír de Atenas. Deixou a Academia en mans de Heráclides de Ponto e dedicouse a escribir. Segundo Cicerón morreu (no 348) escribindo e foi enterrado no xardín da Academia.

Resume da súa vida

- Orixe e intención política
- Xuízo de Sócrates e decepción política: pescuda filosófica da verdade e a xustiza
- Primeira viaxe a Siracusa: fundación da Academia
- Segunda viaxe a Siracusa: intento de educación segundo os ideais da “República”
- Terceira viaxe a Siracusa: intento de instauración do goberno dos filósofos
- Hasta a súa morte: intento de superar os defectos da teoría das ideas

1.2.- Obras

a) Período socrático
ou de xuventude:	- Apoloxía de Sócrates
- Cármides: sobre a temperanza (soprosine)
- Protágoras: a virtude pode ensinarse
b) Período de transición:	- Crátilo: sobre Heráclito e a linguaxe
- Gorgias: sobre o dereito do máis forte
- Menón: sobre a reminiscencia
- Hipias maior: sobre a beleza
- Hipias menor: o intelectualismo moral
c) Período de madurez:	- Fedro: sobre o amor, mito do carro alado
- Fedón: sobre a inmortalidade da alma
- Banquete: sobre a Beleza/amor
- República: Utopía, Estado, educación, coñecemento, simil da liña, mito da caverna
d) Período crítico:	- Parménides : autocrítica da teoría das ideas
- Teeteto(pitagórico): crítica do coñecemento sensible.
- Sofista : Algunhas posibles solucións ós problemas do "Parménides".
- Político: sobre o verdadeiro gobernante: é o que sabe
e) Período de vellez:	- Timeo : Cosmoloxía matemática
- Leis : Máis realista que a República
- Carta VII : Autobiografía política de Platón

Hai que estudar ben o período de madurez. O resto só coñecelos por enriba.

1.3.- Antecedentes da Teoría das Ideas de Platón

- a) Heráclito, a través de Crátilo, inflúe no mundo sensible de Platón (ontoloxía)
- b) Parménides, quizais a través de Euclides de Megara, inflúe no mundo intelixible de Platón (ontoloxía)
- c) Sócrates: Inflúe no método e definición de conceptos universais morais: a maiéutica de Sócrates perfeccionase en Platón converténdose en dialéctica. (gnoseoloxía)
- d) Pitagóricos: inflúen na concepción matemática do mundo e na concepción da alma de Platón (na súagnoseoloxía, na súa cosmoloxía e na súa antropoloxía)

1.4.-TÓPICO: REALIDADE EN PLATÓN: ONTOLOXÍA OU CONCEPCIÓN DA REALIDADE: DOUS MUNDOS (DUALISMO COSMOLÓXICO)

Platón concibe a realidade dividida en dous mundos: distingue entre mundo dos obxectos sensibles e mundo dos obxectos intelixibles, tratando de sintetizar na súa ontoloxía as influencias de Heráclito e Parménides.

a) **Heráclito** influíu en Platón a través de Crátilo. A idea de Heráclito de que "todo flúe" aplícaa Platón só ós obxectos do mundo **físico** ou sensible, que están en devir ou cambio constante, sendo este mundo algo cambiante e **non verdadeiramente real**. Del non podemos ter un coñecemento científico (episteme), senón sómente opinión (doxa), porque a ciencia trata de obxectos fixos, estables, permanentes.

b) **Parménides** inflúe en Platón a través de Euclides de Megara. De Parménides acepta Platón a súa afirmación racional (do logos=razón): "só o ser é (existe)"; e aplícaa unicamente ao mundo das ideas, pois para Platón o que **existe verdadeiramente son as ideas, esenciais ou formas**.

Pero non cre que o mundo sensible sexa completamente non-ser (non existencia=nada) coma Parménides dicía: "o non-ser (o que cambia ou se move, o cambio do mundo sensible) non é (non existe)". Por tanto, Platón cre que anque o mundo sensible e cambiante **non existe verdadeiramente**, si **"participa" do ser** (participa da existencia), **"imita" ou é copia do ser**, é dicir, non equivale á nada (coma para Parménides), senón que está entre o ser (existencia) e o non-ser (nada), é unha realidade sómente copiada, imitada, ou participada. Existe, por tanto, unha verdadeira realidade (ideas) e unha realidade non verdadeira, sómente copiada, imitada, participada: só "sombras" das ideas.

1.4.1.- Teoría das ideas ou "Mundo das ideas": confianza na razón, desconfianza nos sentidos

As ideas, formas ou esenciais son **invisibles** e só poden ser captadas polo **pensamento puro (razón intuitiva)** e non polos sentidos. Non debemos confundir as **"ideas"** de Platón co uso corrente do termo idea como se fose algo subxectivo que só eu (suxeito) teño na miña mente e que non é real: coma cando dicimos "isto é só unha idea que non ten nada de real". As ideas de Platón non están sómente na miña mente, senón que **existen realmente (teñen realidade ontolóxica)**, anque **non** ocupan ningún lugar **no espacio**. Son, por tanto, contidos **obxectivos** (válidas para tódolos homes). Nosoutros descubrímolos, non son simples invencións nosas.

Características das ideas:

- Só son **capturables polo pensamento puro** (razón intuitiva=gnoesis), non polos sentidos
- Non están suxeitas ó cambio, son **permanentes, inmutables**.
- Son **eternas** ou atemporais (están fóra do tempo)
- Son **verdadeiramente reais**: máis reais cás cousas sensibles que só son sombras, copias ou imitacións.
- Son **transcendentes ou separadas** das cousas particulares e da mente humana. Non significa que ocupen outro "lugar", pois o intelixible **non ocupa lugar no espacio**: son **incorpóreas**.

- Son **independentes das cousas**: non cambian nin perecen coas cousas. Un home pode cambiar ou morrer, unha cousa bela pode cambiar ou morrer, pero as ideas de home e beleza non cambian nin perecen.

- Las ideas **están xerarquizadas**: non tódalas ideas están ao mesmo nivel, unhas son superiores a outras formando unha pirámide, sendo a “idea de ben” a superior a tódalas demais:

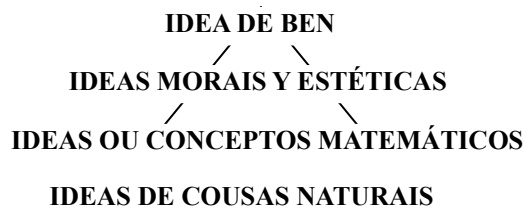
O **ben** é a idea suprema porque **dela dependen todas as demais**: nela unifícase toda a realidade (o ser=ideas), todo o coñecemento e todo actuar ético e contemplación estética (unifica a realidade ou ontoloxía, a epistemoloxía, a ética e a estética). Isto quer dicir que:

a) O ben é **principio ontolóxico** (principio do que procede toda a realidade=ideas): é **causa do ser** (realidade ou existencia) das demais ideas (na "República").

b) O ben é **principio gnoseolóxico** (principio do que procede todo coñecemento): é a fonte ou **causa** da intelixibilidade de todas as ideas (na "República").

c) O ben é **principio ético ou moral** (na "República"), pois a idea de ben tamén é unha idea moral que rexe o noso comportamento, é principio absoluto de todas as valoracións (ideal de xustiza, templanza etc.)

d) O ben identifica Platón coa beleza (estética) (ben=beleza) no diálogo o "**Banquete**". Por iso, o ben é tamén a idea máis bela. Así entendemos que neste diálogo o ben=beleza é **tamén fin (telos)** realizado e existente ao que tenden tódalas ideas e tamén o **fin ao que tende o home impulsado polo amor (eros)**. Mediante o “eros inferior” os homes síntese atraídos pola beleza corporal e buscan a inmortalidade enxendrando fillos, pero existe un **eros ou unha atracción superior**, mediante a cal o home **busca a inmortalidade** tendendo a acadar a idea máis bela=ben (por exemplo, os filósofos e sabios coma Homero e Solón); a este “amor superior” refírese a tradición cando dicimos que "**é un amor platónico**". Ademais, o "**Banquete**" contén **elementos místicos ou relixiosos** de ascensión ás ideas que tomará o **neoplatonismo** e o **cristianismo**. Advírtase a influencia desta idea do "eros" ou amor na doutrina cristián do amor a Deus: primeiro mandamento.

Os catro aspectos do ben valen tamén para as cousas, xa que estas non son máis ca copias, ou sombras das ideas delas.

1.4.2.- Mundo sensible

As cousas do mundo sensible son **visibles** e son captadas **polos sentidos**, que só nos ofrecen **opinión (doxa)** sobre as cosas; os sentidos captan o constante **movemento ou cambio** das cosas, que non é verdadeira realidade, senón só **aparencia**: os sentidos non nos din o que as cousas son, senón o que parecen ser=aparencia.

Características do mundo sensible:

- Só **capturable polos sentidos**

- Composto de cousas **cambiantes e temporais**

- **Non son verdadeiramente reais**: só son aparencias, sombras, copias, **participacións ou imitacións** (están entre ser e non-ser)

- Son **inmanentes (o contrario de transcendentos) ás cousas**, son **corpóreas** e ocupan un "lugar no espacio".

- **Cambian e perecen**: Un home particular cambia e morre, unha cousa bela cambia ou morre, tódalas cousas en xeral están cambiando e desaparecendo.

- As cousas están ordenadas segundo a xerarquía das súas ideas

Física ou Cosmoloxía Platónica: Orixe do Mundo Sensible

Platón explica no diálogo “Timeo” a formación do cosmos. Pero como o cosmos (significa orde) é algo físico (da physis), a explicación só pode ser **"verosímil" ou aproximativa** (non científica), pois a Física non pode ser ciencia exacta dado que trata do mundo sensible en constante cambio.

Segundo Platón, na orixe había **catro realidades distintas que existían dende toda a eternidade**: a) as **ideas (causa formal ou exemplar)**; b) a **materia (causa material)** formada polos catro elementos (de Empédocles) mesturados en desorde ("Caos"); c) o **demiurgo** ou artesán divino (**causa eficiente**) ou ser divino que disfrutaba contemplando as ideas; e) o **espacio** ou "receptáculo".

O demiurgo (palabra grega que significa artesán) **non é un deus "creador"** (a partires da nada), senón que é **sómente un "artesán divino"**, pois limitase a modelar os elementos xa existentes. ¿Que é o que move ao demiurgo a modelar o mundo ou cosmos? a **súa bondade (causa final: teleoloxía)** é o que o move ou impulsa a dar forma ao mundo ou cosmos. Así pois, o Demiurgo procede do seguinte xeito: tomando como modelo ou causa exemplar as ideas ou "formas" e os números, colle os 4 elementos de Empédocles mesturados de maneira caótica, e introdúceos no espacio ou "receptáculo", dándolle así unha "orde" (cosmos) ou forma semellante ás relacións musicais (Pitagóricos), anque de maneira imperfecta debido á **imperfección da materia**.

Por orde formou: tomando como modelo o mundo das ideas e dos números e en especial a idea de animal vivinte, formou primeiro a **alma do mundo ou cosmos**, logo o **corpo do mundo** dándolle movemento de rotación e uniuno á alma encomezando a vivir no tempo, a continuación formou as **esferas celestes ou deuses astrais inmortais de lume**, logo a **parte racional e inmortal da alma** que corresponde ao elemento **terra**. Deixou logo ós **deuses inferiores** a formación dos **corpos** e a **súa unión ás almas**, logo crearon outra **alma mortal** divida en dúas: **irascible e concupiscible**, unha vez formado o home, o seu primeiro nacemento é natural pero as seguintes son reencarnacións que dependen da boa ou mala conduta; a continuación os deuses inferiores crearon os vexetais, e finalmente dúas especies animais: **os peixes** que se corresponden co elemento **auga**, e as **aves** col **aire**. O **Demiurgo** continuou formando a **Terra esférica no centro do universo** con movemento de rotación arredor do eixo do mundo (**Xeocentrismo**, que permanecerá ata Copérnico) collendo os **4 elementos** do caos e imprimíndolles **figuras xeométricas** (cosmos=orde):

- ao elemento **terra** deulle figura matemática de **cubo** (catro triángulos isósceles por cada cara) que non pode transformarse en ningún outro elemento. Os demais elementos compóñense de triángulos escalenos, resultado de dividir un isósceles en 2 e poden transformarse entre si.
- ao **lume**: tetraedro (**pirámide**) formada por catro triángulos equiláteros compostos cada un da unión de 6 triángulos rectángulos escalenos que forman un triángulo equilátero por cada cara.
- ao **aire**: **octaedro** (8 triángulos equiláteros)
- ao **auga**: **icosaedro** (20 caras formadas por triángulos equiláteros)
- O **dodecaedro** representa a estrutura do cosmos (12 constelacións, os meses do ano)

Optimismo universal: a obra do demiurgo e a máis perfecta que era posible executar tendo en conta a imperfección da materia.

- Conclusión: é unha **concepción matemática do cosmos**: influiría no nacemento da **ciencia moderna**, é unha **concepción espiritualista** (o demiurgo asemellase ó nous de Anaxágoras e contraponse ó atomismo=concepción materialista mecanicista), i é unha **concepción transcendente** (influiría no cristianismo a través do neoplatonismo: o demiurgo artesán pasa a ser o Deus cristián creador e as ideas convértense en pensamentos de Deus).

1.4.3.- Relación entre ambos mundos

a) **Participación** (methesis en "República"): as cousas do mundo sensible "participan" das ideas do mundo intelixible: por iso non son a nada ou o non-ser de Parménides

b) **Imitación** (mímese en "Sofista" e "Timeo"): No sofista di que a relación entre as ideas é de "participación" e que a relación entre as ideas e as cousas é de "imitación". No "Timeo" substitúe a idea de participación pola de imitación ou exemplarismo: fala de como o demiurgo fixo as cousas a "imitación" das ideas.

c) **Finalidade (teleiosis):** As ideas son o fin ao que tenden as cousas. E tódolos seres (ideas e cousas) tenden a un fin último: a idea de ben.

1.4.4.- Conclusións da ontoloxía

- Platón representa un **progreso respecto a presocráticos** (afirma a existencia dun ser non material), **sofistas** (négase a aceptar a relatividade da ciencia e valores morais) e **Sócrates** (estende as definicións éticas ó campo da lóxica e ontoloxía): **síntese entre filosofía presocrática e socrática**
- Afirma o Ser inmaterial contra o materialismo (atomistas)
- Acepta o cambio de Heráclito, pero afirma que é só unha parte da realidade ou do ser
- O verdadeiro ser é transcendente. Fronte a Parménides, que só fala do ser, Platón distingue entre o ser (ideas) e os seres (imitacións). As cousas sensibles participan do ser, o único (idea) non se dá sen o múltiple (imitacións de cada idea).

A teoría das ideas de Platón ten un **problema: a separación (ou xorismós)** entre idea e cousas. ¿Como se realiza a idea na cousa?. Platón non explica ben a relación entre as ideas e as cousas, anque o intente cos conceptos de "**participación**" e "**imitación**". A **solución de Aristóteles será a Teoría Hilemórfica**.

2.- COÑECIMENTO EN PLATÓN

GNOSEOLOXÍA OU TEORÍA DO COÑECIMENTO

Vimos de ver que na ontoloxía Platón trata de unificar os antecedentes de Heráclito e Parménides. Agora, na gnoseoloxía están presentes tamén ambas influencias, pois a gnoseoloxía non se pode separar radicalmente da ontoloxía, xa que o que se coñece (gnoseoloxía) é a realidade (en Platón=as ideas=ontoloxía). Pero a estas influencias engade Platón, na gnoseoloxía, dúas máis:

a) O **método indutivo de Sócrates** (ironía +maieútica para acadar as definicións universais e necesarias), que Platón perfecciona e chama "**dialéctica**". Segundo o método de Sócrates, a intelixencia elévase por enriba do móbil, o particular e continxente (contrario de necesario) ata chegar á formación dos conceptos universais morais, mediante definicións. Pero Platón aplica este método non só ós conceptos morais (coma Sócrates tiña feito: ben en si, xustiza en si, etc.) senón a tódolos conceptos. Ademais Platón atribúe a estes conceptos universais non só un valor mental ou subxectivo (válido só para un suxeito, coma fixera Sócrates), senón tamén un valor ontolóxico, real ou obxectivo (válido para tódolos humanos): son as ideas, esenciais ou formas.

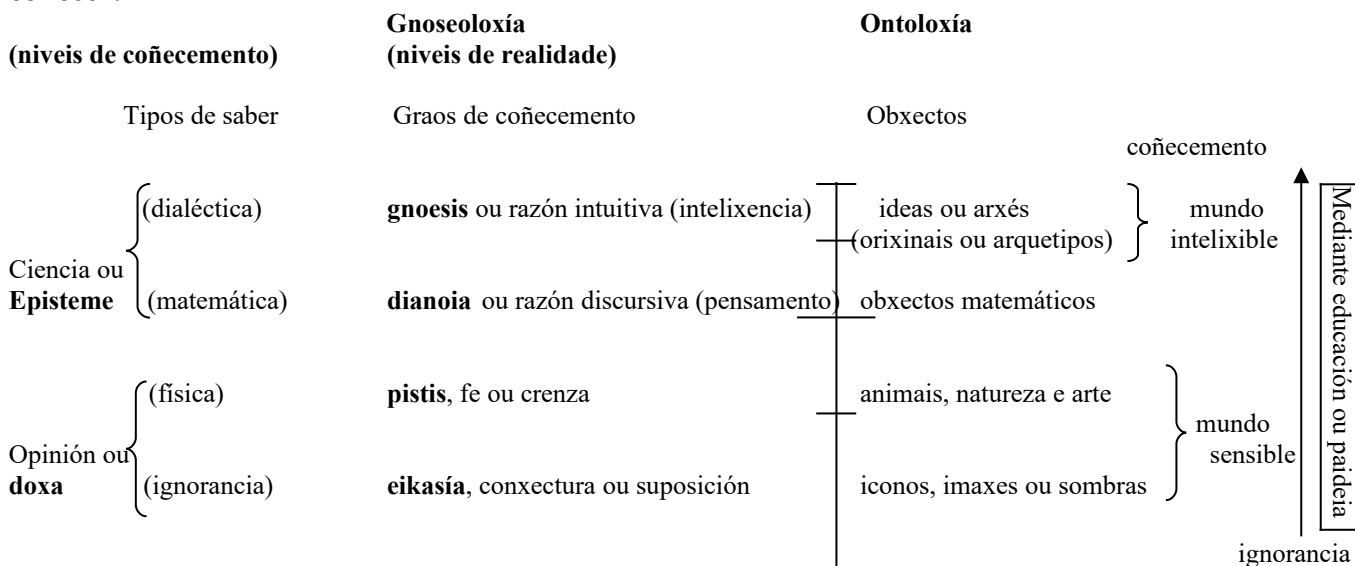
b) Os **pitagóricos** inflúen en Platón a través de Arquitas de Tarento mediante dúas ideas: A primeira idea é a **importancia das matemáticas** como paso intermedio para ascender ao mundo das ideas (como veremos agora na súa teoría do coñecemento ou gnoseoloxía), e tamén a concepción matemática do cosmos (que veremos logo na física ou cosmoloxía de Platón). A segunda idea é a concepción da alma como algo inmortal, preexistente e separado do corpo (dualismo antropolóxico) e que cae no corpo como nun cárcere da que ten que liberarse para voltar ó mundo das ideas (verémolo na súa gnoseoloxía -teoría da reminiscencia- e na súa Antropoloxía).

En resume: Platón na súa gnoseoloxía trata de ascender dende o coñecemento sensible (Heráclito, sentidos) ata o coñecemento intelixible (Parménides, razón) perfeccionando o método indutivo de Sócrates, engadindo á concepción de Sócrates que o mundo das ideas é a verdadeira realidade ontolóxica e non só un concepto da mente e introducindo a matemática (pitagóricos).

2.1.- Símil da liña

Anque o diálogo "Teeteto" é posterior á "República", no primeiro refuta Platón a idea de que o coñecemento sensible sexa verdadeiro coñecemento (só o coñecemento racional o é), sería algo así coma a parte negativa da súa teoría do coñecemento. En troques, na "**República**" (cara o final do **libro VI**) é onde Platón expón a parte positiva da **súa teoría do coñecemento**, axudándose do chamado "**Símil da liña**". E inmediatamente despois, ó comezo do libro VII, exemplifica o que quixo dicir no "Símil da liña" (graos de coñecemento) mediante o celeberrimo texto da "Alegoría da Caverna".

Símil da liña (Rep. VI): relaciona os niveis de ser (realidade) cos graos de saber: relación ser-coñecer.

Non debemos esquecer que o que Platón pretende (o mesmo ca Sócrates) é poder facer ciencia, e para isto é necesario que posuamos algún tipo de coñecemento inmutable, estable (as ideas). Para acadar este coñecemento (a ciencia=episteme) temos que ascender por estes "graos de coñecemento" dende o grao máis baixo: eikasía ata o máis elevado: gnoesis. A liña divídese primeiramente en dúas grandes metades desiguais porque só uns poucos chegan ó grao superior de coñecemento: a inferior corresponde á opinión (en grego: doxa) e a superior corresponde á ciencia (episteme). Cada grao de coñecemento (gnoseoloxía) refírese a un nivel distinto de obxectos (ontoloxía). A doxa correspóndese co mundo sensible e por iso del non podemos ter verdadeiro coñecemento, pois neste mundo todo cambia (Heráclito). A episteme correspóndese só en parte co mundo das ideas e del si podemos ter verdadeiro coñecemento, pois refírense a obxectos máis estables (obxectos matemáticos e ideas). Estas grandes metades desiguais da liña divídense á súa vez noutras dúas metades tamén desiguais. A doxa divídese en eikasía, que é o grao máis baixo de coñecemento e no que se atopa a maioría da poboación, e pistis que é un grao máis elevado de coñecemento, pero non aínda verdadeiro coñecemento porque ambos pertencen á opinión ou doxa. E a metade superior (episteme) divídese en dianoia, que é o grao máis baixo de episteme (pero máis elevado cá pistis) e a gnoesis que é o grao superior de coñecemento e que se ocupa das ideas.

¿Que pretende dicir Platón con este símil?

Para Platón, mediante a educación (en grego: paideia) a mente humana atravesa, dende la ignorancia ata o coñecemento máis elevado, dous grandes campos: o da opinión (doxa) e o da ciencia (episteme). Para chegar ó nivel superior de coñecemento, ascéndese dende o menos estable ou permanente (sentidos, imaxes) cara o máis estable ou permanente (razón, ideas).

La metade inferior da liña subdivídese en dúas:

a)Eikasía: É o nivel máis baixo de coñecemento e ten por obxecto **as imaxes ou sombras das cousas do mundo sensible**, coma cando as vemos reflectidas na auga ou en superficies pulidas. Pero como para

Platón as cousas do mundo sensible son copias ou imitacións das ideas, entón a eikasía é xa unha imaxe dunha imitación ou copia das ideas, é dicir, unha imaxe de segunda man.

Por exemplo: Ningún conxunto de leis que forman a constitución dun país é perfecta; hainas máis perfectas e menos, pero só a idea de xustiza é perfecta. Se alguén crese que a constitución de Atenas en tempos da morte de Sócrates representa a idea de xustiza perfecta equivocaríase, pois estaría perante unha "copia" ou "imitación" imperfecta da idea de xustiza. Pero sería aínda máis ignorante aquel que se deixase convencer por un sofista de cousas que nin sequera son xustas conforme ás leis imperfectas de Atenas. Esta persoa estaría perante a "sombra" totalmente errónea da xustiza de Atenas, que á súa vez é só "imitación" respecto á idea de xustiza perfecta. Outro exemplo: sería o grao de coñecemento que temos cando soñamos dentro doutro soño que o que vemos é a realidade.

b) Pistis: É o seguinte grao de coñecemento e refírese ós **obxectos do mundo sensible**. Refírese ós **obxectos físicos** (natureza=physis) dos que son sombra os anteriores (eikasía). Por exemplo: Sería o grao de coñecemento de alguén que toma por xustiza perfecta a xustiza da constitución de Atenas en tempos da morte de Sócrates. Ou tamén, de aquel home cuxa única idea de cabalo a toma dos cabalos particulares e non ve que son "imitacións" imperfectas do cabalo ideal. Ou tamén, quen cre que a natureza exterior é a verdadeira realidade (e non unha copia menos real das ideas), anque esta persoa non está tan afastada da verdade coma quen, soñando, pensa que as imaxes que ve son o mundo real. Por iso para Platón os obxectos sensibles, a física (physis=natureza) non é unha verdadeira ciencia, pois os seus obxectos están en constante cambio e só son "imitacións" ou "participan" das ideas (Heráclito).

c) Dianoia ou razón discursiva: O seu obxecto son os **entes matemáticos**. É o terceiro grao de coñecemento, máis abstracto cá pistis porque traballa só con figuras xeométricas (triángulos, círculos etc.), que utiliza como punto de partida (hipóteses) para acadar unha conclusión (ex. teorema de Pitágoras). O xeómetra supón, por exemplo, o triángulo como algo coñecido (hipótese) e despois valéndose de gráficos, razoa ou discorre para acadar unha conclusión (teorema). Pero non acada a gnoesis porque non se eleva por enriba das súas premisas hipotéticas buscando o seu primeiro principio (arxé) ou idea. Para Platón as matemáticas ocupan un lugar intermedio entre a simple opinión e o verdadeiro coñecemento, son algo así coma unha escaleira pola que subimos dende as imaxes ata as ideas abstractas. Por exemplo: as matemáticas abstraen só a forma xeométrica das cousas do mundo sensible (formas triangulares, cadradas, circulares etc.) e traballa con estas figuras abstractas matemáticas discorrendo para deducir teoremas.

d) Gnoesis ou razón intuitiva: É o nivel máis elevado de coñecemento ó que só o filósofo pode chegar mediante a **dialéctica**. O seu obxecto son as **ideas totalmente abstractas** e xa non se apoia en ningunha imaxe ou figura. Ascende dende as hipóteses do matemático ata os primeiros principios, formas ou arquetipos (arxés= ideas): por exemplo: ascende dende a figura triangular ata a idea de triángulo (Triángulo é toda figura de tres lados cuxos ángulos suman 180°). Tódalas ideas, esenciais, ou formas (expresadas mediante definicións) son os primeiros principios tanto do coñecemento (principios epistemolóxicos) como da realidade (principios ontolóxicos).

Estes graos de coñecemento representan o progresivo paso dende a ignorancia máis profunda (eikasía) pasando pola crenza ou fe (pistis), axudándose coa "escaleira" das matemáticas (dianoia) para acadar o supremo coñecemento das ideas (gnoesis). Isto conséguese co esforzo que require a educación (paideia), á que Platón concede moita importancia na súa "República" para procurar que só o sabio, só o filósofo chegue a ser o gobernante: ideal de filósofo-rei.

2.2.- La "Alegoría de la Caverna" libro VII da "República"

Xusto despois do "Símil da liña" (final do libro VI da "República"), Platón exemplifica o paso da ignorancia ó coñecemento pasando por eses graos de coñecemento, recorrendo ó celeberrimo mito ou

alegoría da caverna na que se condensan, ademais, os principais temas de Platón. Unha alegoría é unha ficción na cal unha cousa representa ou significa outra diferente. Na "Alegoría da Caverna":

- a) Os prisioneiros ven sombras e representan a maioría da humanidade que permanece en estado de eikasía ou conxectura (ignorancia), vendo sombras da realidade e escoitando ecos da verdade. A súa opinión é inadecuada porque está deformada polas "súas propias paixóns e prexuízos e as dos demais, que lles son transmitidas pola linguaxe e a retórica". Son como presos da ignorancia que non teñen desexo de saír desa prisión.
- b) Se un preso logra fuxir, verá os obxectos sensibles que proxectaban a súa sombra e contempla ós seus compañeiros á luz do lume (que representa o noso sol visible). Este preso liberado atópase no grao de coñecemento da pistis ou crenza.
- c) Se continúa s súa evasión da prisión, ascenderá polo camiño tortuoso que conduce á saída da caverna. Este camiño representa o grao de coñecemento da dianoia ou razón discursiva das matemáticas, sería algo así coma unha escaleira que nos permite saír da cova.
- d) Cando chega á saída verase cegado primeiro pola claridade do exterior ata que pouco a pouco poderá ver todos os obxectos do mundo exterior á cova. Esta luz cegadora representa a luz da intelixencia e os obxectos exteriores representan as ideas do mundo intelixible. E despois do tempo necesario para acostumarse á claridade (representa o estudo da dialéctica), será capaz finalmente de mirar cara a fonte desa luz, o sol, que representa a idea de ben, i é a máis elevada na xerarquía das ideas. Este é o grao máis elevado de coñecemento, a gnoesis ou razón intuitiva que contempla as ideas e comprende a súa xerarquía, que se ordena segundo a causa de todas elas: a idea de ben. Platón equipara ou identifica o ben co sol: o mesmo que o sol é a fonte de luz que nos permite ver as cousas do mundo sensible e tamén causa do nacemento e crecemento dos seres naturais (mediante o calor do sol), este sol actúa como un símbolo do ben na alegoría da caverna para o mundo intelixible: é causa das demais ideas (é principio ontolóxico), é causa de que podamos coñecer as ideas (é principio epistemolóxico) i é causa da beleza (ben=beleza) e fin (telos) do noso comportamento ético (é principio ético). Todo ser, coñecer e actuar unifícanse na idea de ben.
- e) Pero se este preso volta á caverna para liberar ós seus compañeiros, farase "ridículo" ós ollos dos seus compañeiros porque será incapaz de ver ben na escuridade da caverna. Isto representa ao sabio que chegou a adquirir o verdadeiro coñecemento, é dicir, a Sócrates, quen, unha vez que ten visto a luz das ideas coa súa intelixencia, vese cegado pola escuridade da caverna, mundo sensible, ou mundo cotián da ignorancia. É máis, se este home liberado da ignorancia, Sócrates, tratase de liberar tamén ós seus compañeiros, que aman a escuridade e consideran as sombras como a verdadeira realidade, estes matarían. Isto alude á condena a morte de Sócrates.

En resumo: a ascensión pola liña non se produce de forma repentina e automática, senón que require esforzo e disciplina, é dicir, educación (paideia). Mediante a educación o mozo irá achegándose pouco a pouco ao coñecemento das verdades eternas e absolutas (as ideas), liberándose así dos prexuízos, o erro, a falsidade e persuasión sofística. Esta educación é importante principalmente para os gobernantes da República: para o filósofo-rei. Estes gobernantes da polis serían como cegos guiando a outros cegos se quedasen no grao da eikasía ou a pistis, e levarían a nave do Estado ao naufraxio. Polo tanto, estes gobernantes deben ser filósofos, conducir o Estado correctamente cara o seu ben. A preocupación de Platón é, pois, política: o ben do Estado ou polis, de aí o título do diálogo "República ou do xusto".

2.3.- División das ciencias

Do que vimos de ver no símil da liña dedúcense os distintos tipos de saberes ou ciencias:

a) **Física:** Para Platón a Física non é ciencia, pois trata dos obxectos do mundo sensible, os cales están en constante cambio, e a ciencia necesita obxectos estables. Por tanto a física correspóndese con grao da pistis, que pertence á opinión ou doxa (mundo dos sentidos: Heráclito).

b) **Matemáticas:** É xa unha ciencia (episteme) porque trata de obxectos estables, pero non é a ciencia máis elevada, pois aínda se axuda de hipóteses (gráficos, figuras matemáticas). As matemáticas ocupan un

lugar intermedio e serven para axudar á mente do filósofo no ascenso dende a doxa ás ideas desprendéndose do sensible (de aí a inscrición da porta da Academia).

c) **Dialéctica:** É verdadeira ciencia, totalmente abstracta: suprema

-**Aspecto lóxico da dialéctica:** dende o punto de vista do logos ou razón humana a dialéctica é un método de coñecemento humano para elevarse por enriba do particular e o movemento propio do coñecemento sensible chegando ata os conceptos universais abstraídos da realidade. A dialéctica busca os primeiros principios (ideas) das hipóteses matemáticas. Acádase seguindo dúas direccións: unha ascendente (sínteses) eliminando as diferencias das cousas para chegar a un concepto común que expresa a esencia das cousas. E unha descendente (análise) que consiste en dividir o concepto xeral nas súas distintas especies clasificando así todos os seres singulares de maneira natural. Así a dialéctica convértese nun proceso de demostración fronte á retórica sofista que é un proceso de persuasión, pois divide os conceptos de forma arbitraria.

-**Aspecto ontolóxico da dialéctica:** Pero a dialéctica tamén se pode entender dende o punto de vista do que é maximamente real, dende o punto de vista ontolóxico posto que a dialéctica trata das ideas e as ideas son para Platón a verdadeira realidade. Por tanto, a dialéctica non só ten un aspecto lóxico entendida como método de coñecemento humano das ideas, senón que Platón, ademais, da realidade ontolóxica ós conceptos abstractos (da mente) converténdooos en ideas (=verdadeira realidade, separada da mente humana). A dialéctica en tanto ontoloxía debe tamén proseguir o seu camiño unificando todas as ideas na idea de ben e tratar de abranguer así toda a realidade con unha soa mirada. Pero esta contemplación de toda a realidade, comprendéndoa con unha soa mirada non pode acadarse nesta vida, onde a alma está encerrada no cárcere do corpo. Nesta vida só é posible un coñecemento afastado por medio do razoamento que axuda a “espertar a reminiscencia ou recordo” do que a alma coñeceu na súa existencia anterior.

Sentidos da Dialéctica: Platón da tres sentidos á dialéctica ou filosofía:

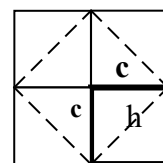
- Filosofía como ascenso ao inmutable: mediante a razón (influencia de Sócrates)
- Filosofía como purificación da alma: mediante a virtude e o amor (atracción) cara o ben (pitagóricos)
- Filosofía como preparación para a morte (pitagóricos): liberación da alma respecto do corpo.

Estes dous últimos sentidos danlle un profundo significado ético á dialéctica de Platón.

2.4.- Reminiscencia ou anamneses (recordo): RACIONALISMO DE PLATÓN

Como a contemplación directa das ideas é imposible mediante a dialéctica mentres a alma se mantéña unida ao corpo material, o esforzo combinado da dialéctica, o amor e a virtude deben purificar a alma desprendéndoa pouco a pouco da materia e espertar a reminiscencia que consiste en recordar as ideas contempladas pola alma cando preexistía ao corpo (doutrina tomada dos Pitagóricos). A alma racional non aprende adquirindo novos coñecementos, senón que aprende recordando o xa coñecido na súa existencia anterior. A teoría da reminiscencia aparece no diálogo "Menón" onde o personaxe Sócrates, utilizando a súa maiéutica fai que un escravo ignorante chegue a demostrar o teorema de Pitágoras. Sócrates chama a un escravo que, segundo asegura o seu amo, **Menón**, nunca estudou xeometría e pregúntalle como debuxaría un cadrado que tivera un área dobre do área do cadrado dado (en negriña). O escravo comeza dúas veces en falso. Logo Sócrates faille ver os seus erros con preguntas adecuadas. A continuación débúxalle o esquema da figura e formúlalle ó escravo unha serie de preguntas e o escravo contesta:

- que o cadrado maior é catro veces maior ca o cadrado dado (en negriña)
- que cada unha das liñas de puntos divide en dúas partes iguais un cadrado pequeno
- que, por tanto, o cadrado formado por liñas de puntos ten un área que é a metade do cadrado maior
- e que, en consecuencia, o cadrado formado por liñas de puntos ten un área dobre ca o cadrado dado

Por tanto, o cadrado construído (liña de puntos) sobre a diagonal dun cadrado dado (en negriña) é de área dobre que a do cadrado dado. Isto é o teorema de Pitágoras: $h^2 = c^2 + c^2$, que en definitiva non di outra cousa

que: a área do cadrado construído sobre a hipotenusa é igual ca área da suma dos cadrados dos catetos. Sócrates recorda que non dixo nada ó escravo, senón que só se limitou a facerlle preguntas. Desta xeito Platón pretende mostrar que a alma racional posúe coñecementos innatos (traídos consigo ao nacer) anque os teña esquecido por ter caído no cárcere do corpo, que é materia imperfecta. A unha filosofía que explica que a orixe do noso coñecemento é innato (está na propia razón dende nacemento) chámase **racionalismo**, pois sitúa a orixe do coñecemento na razón (isto ocorrerá tamén no racionalismo de Descartes), mentres que as filosofías que sitúan a orixe do coñecemento na experiencia (sentidos) chámase **empirismo**.

En resumo: Para Platón o coñecemento acadase mediante dúas vías: a) a dialéctica no seu aspecto lóxico; é dicir, como método de coñecemento para ascender ás ideas e que serve para espertar b) a reminiscencia que é o fundamento da dialéctica.

3.- TÓPICO 2: PLATÓN: ÉTICA E POLÍTICA

3.1.- ANTROPOLOXÍA PLATÓNICA. DUALISMO ANTROPOLÓXICO: ALMA-CORPO

O mesmo que ocorre co seu dualismo de mundos (dualismo cosmolóxico), Platón tamén mantén un dualismo alma-corpo, que significa que a alma está unida ao corpo de forma accidental ou violenta polo que tende a separarse del para volver ó seu estado primitivo (este dualismo reaparece no Neoplatonismo, Santo Agostiño de Hipona e Descartes). Isto é lóxico se recordamos a doutrina pitagórica da preexistencia, reencarnación e inmortalidade da alma que inflúe en Platón. O lugar natural da alma é o mundo das ideas, onde vivía feliz contemplándoas, logo cae no corpo material como nun cárcere por un pecado que cometeu, do que terá que purificarse para retornar ao mundo das ideas. Deste xeito enténdese tamén a doutrina da reminiscencia, pois a alma non aprende senón que recorda o que ten visto no mundo das ideas. Platón explica isto mediante o famoso "**mito do carro alado**" no diálogo "**Fedro**".

A) Mito do carro alado: Simboliza a loita interior do home. Aquí compara Platón a alma humana con un carro alado conducido por un auriga e tirado por dous cabalos, dos cales un é branco e bo e o outro negro e malo. A alma, simbolizada por todo o carro, vive e móvese no mundo das ideas, onde pode contemplalas, e consta de tres partes: un cabalo branco e dócil, que simboliza as paixóns nobres do home, coma a coraxe e o valor (é a alma que na "República" e no "Timeo" chama Platón "irascible", situada no peito e mortal). Un cabalo negro e rebelde, que simboliza as paixóns e desexos máis baixos do home, coma os desexos sexuais (é a alma "concupiscible" da "República" e "Timeo", situada no ventre e mortal). E o auriga que representa a alma racional (inmortal) situada na cabeza e cuxa función é dominar o cabalo negro rebelde xa que o branco déixase conducir. Se o auriga perde o dominio sobre os cabalos por causa do negro, o carro **cae** ao mundo das cousas "agarrándose a algo sólido onde se establece e toma un corpo terrestre. O mito exemplifica o **concepto pesimista do corpo** que ten Platón na súa antropoloxía e o **dominio** que debe exercer a función racional **sobre as paixóns irracionais** conectándose así a súa antropoloxía coa súa ética, xa que para acadar o ben do home a razón debe dominar as paixóns (tanto nobres como innobres).

B) Partes ou funcións da alma: Na "República IV" e no "Timeo" Platón explica as partes ou funcións da alma, doutrina tomada dos pitagóricos.

Alma racional (logos): situada na cabeza, é inmortal, e a súa función é o control das paixóns, creada polo demiurgo.

Alma Irascible (thymós): situada no peito, é mortal, é a sede das paixóns nobres, creada polos deuses inferiores.

Alma Concupiscible (epithymetikón): situada no ventre, mortal, sede das paixóns innobres, creada polos deuses inferiores.

3.2.- ÉTICA PLATÓNICA

Da antropoloxía platónica extraese a ética, pois sendo o home nesta vida unha unión accidental do corpo e a alma, para acadar o ben mediante a virtude deberán terse en conta sobre todo as virtudes da alma pero tamén na súa relación co corpo. La ética é unha reflexión racional sobre o noso comportamento, como é e como debe ser. A ética refírese, pois, a cal debe ser o noso modo de actuar. Segundo Platón, as nosas accións perseguen un fin, e este fin é a felicidade. Por perseguir un fin (telos) a ética de Platón chámase teleolóxica e por perseguir a felicidade (eudaimonía) chámase ética eudemonista. É, pois, unha ética teleolóxica y eudemonista. ¿Como se consegue a felicidade? Aquí Platón conecta coa súa antropoloxía: a alma racional debe dominar as paixóns practicando a virtude. ¿Como entende a virtude? Nas obras de Platón hai diversas concepcións da virtude, sendo a máis importante a última:

1.- A virtude como **mestura equilibrada entre pracer e razón**. No diálogo "Filebo" a virtude consiste nunha "vida mixta" ou mestura equilibrada entre o pracer (hedonismo), que Platón compara coa mel, e a sabedoría (razón, intelectualismo), que compara coa auga. Pero Platón inclínase máis pola razón, pois na mestura debe entrar "toda a auga, pero non toda a mel".

2.- A virtude **como purificación ou saúde da alma**: consiste en purificar a alma das paixóns e desprenderse do corpo para ascender ás ideas (influencia pitagórica).

3.- A virtude **como sabedoría**. A felicidade acádase dentro do mundo das ideas cando buscamos a idea suprema: o ben en si. ¿Como debemos buscar o ben? Cultivando a filosofía (especialmente a dialéctica), para chegar a contemplar o ben en si. Esta é a influencia do **intelectualismo moral** de Sócrates virtude=sabedoría, quen, fronte ao relativismo moral dos sofistas, cría que é posible acadar unha definición dos conceptos morais. Hai que saber o que é o ben, para poder actuar correctamente. Pero Platón non é tan intelectualista coma Sócrates, pois segundo Sócrates non hai unha responsabilidade moral na mala actuación, xa que quen actuou así non sabía o que é o ben. Pero Platón considera que o home ten algunha responsabilidade nas súas malas accións por permitir que dominasen as paixóns sobre a razón.

4.- A concepción **máis importante e tipicamente platónica** ("República") é a virtude **como xustiza ou harmonía** das virtudes de cada parte da alma.

- A virtude da alma racional é a **prudencia** ou Sabedoría (sophia)
- A virtude da alma irascible é a fortaleza de ánimo ou **valor** (andreia)
- A virtude da alma concupiscible é a **temperanza** (sophrosine)

Si cada unha das partes da alma **cumpre a súa función**, entón prodúcese unha cuarta virtude que abrangue todas as demais: prodúcese **harmonía ou xustiza** (dikaiosyne) dentro do individuo. Pero a xustiza individual non é suficiente, pois o home é, para Platón, un ser social e a ética conecta coa xustiza na polis, é dicir, coa política de Platón.

3.3.- POLÍTICA PLATÓNICA

Na súa antropoloxía Platón distinguiu tres partes ou funcións da alma. Isto conectábase coa súa ética na que asignou unha virtude a cada parte da alma e se resumía nunha cuarta virtude xeral, isto é harmonía ou xustiza cando cada unha cumpre a súa función. Pois ocorre que tamén en Política distingue Platón tres clases sociais que se corresponden coas tres partes da alma da Antropoloxía e coas tres virtudes da Ética. Platón proxecta na súa "**República**" unha **cidade ideal** ou utópica (u-topos, en grego: en ningún lugar), unha organización política xusta onde sexa imposible un xuízo inxusto coma o de Sócrates. Retorna así ós **intereses políticos da súa xuventude, sendo a política a finalidade de todo o seu sistema**. Para construír esta República ideal é necesario seleccionar ós mellores gobernantes (ideal aristocrático:

aristoi=os mellores) mediante a educación (paideia). Estes gobernantes xustos serán filósofos, é o **ideal do filósofo-rei**.

1.- A política na obra "República"

A) A República está formada por **tres clases sociais** que supoñen un **paralelismo individuo-Estado**: así como a xustiza no individuo consiste na harmonía das virtudes de cada parte da alma, a xustiza do Estado consiste na harmonía ou xustiza que se produce cando cada clase social cumpre a súa función. Clases sociais que deberá haber na República:

- **Gobernantes-filósofos** (archontes): gardiáns superiores ou perfectos. Correspóndense coa alma racional inmortal, cuxa virtude é a prudencia ou sabedoría que se acada co estudio da dialéctica.
- **Gardiáns axudantes** (filakes): correspóndense coa alma irascible mortal, cuxa virtude é a fortaleza de ánimo ou valentía, que se acada co estudio e a práctica da ximnasia, música, matemáticas, e astronomía.
- **Traballadores** (crematísticos): correspóndense coa alma concupiscible mortal, cuxa virtude é a temperanza. Estes non precisan ningún estudio.

Cando as tres clases sociais **cumpren a súa función**: cando os gobernantes gobernan ben, os gardiáns defenden ben a polis e os traballadores producen o necesario para a vida da polis, prodúcese a **xustiza ou harmonía na polis**.

B) Programa de educación (paideia). Só para gardiáns e gobernantes

- **Ciclo elemental** para todos ata os 20 anos: ximnasia, música e poesía (cultura física, intelectual e moral)
- **Segundo ciclo**: selección que separa ós menos aptos e convérteos en gardiáns auxiliares; e os máis aptos continúan dos 20 ós 30 anos estudando no segundo ciclo materias de carácter matemático (correspóndese co grao de dianoia no símil da liña): aritmética, xeometría, astronomía e música.
- **Terceiro ciclo**: Os 30 anos prodúcese unha nova selección. Os máis aptos proseguen dos 30 ós 35 anos estudando dialéctica e logo deberán facer prácticas exercitándose en cargos administrativos ata os 50 anos, chegando así a gobernantes, que gobernarán por quendas. É o gobernante-filósofo.

C) **Defensa dun “comunismo” de bens mulleres e fillos para as clases superiores** (gobernantes e guerreiros). Na “República” Platón defende a **ausencia de propiedade privada** para gobernantes e guerreiros (clases superiores), tamén a separación dos fillos dos seus pais quedando a cargo do Estado; estas dúas medidas pretenden evitar a corrupción dos gobernantes seguindo o ideal espartano. O sentido destas medidas políticas é que a clase defensora e reitora se sacrifiquen en corpo e alma ó Estado; por iso deben estar sometidas a un comunismo de bens (non posúen nada en propiedade privada, senón que a propiedade dos bens é “común”) pero este “comunismo” non ten nada que ver co que nós hoxe entendemos por comunismo; en Platón non se trata de eliminar as clases sociais para acadar un igualitarismo como por exemplo propón Marx no século XIX, senón precisamente todo o contrario, pois Platón sostén unha rixida división en tres clases sociais para a súa República.

D) Xerarquía de réximes políticos:

Na obra "**República (Libro VIII)**" os réximes van dexenerando dende os máis perfectos ós máis imperfectos. Comezando polo máis perfecto:

- **Aristocracia ou monarquía**: gobierno dos mellores ou do mellor, no cal non existía a propiedade privada. Domina o elemento ou parte racional da alma.
- **Timocracia** (significa goberno dos guerreiros ou militares): este réxime aparece cando dexenera o anterior. Nel aparece a propiedade privada da terra e a aristocracia dexenera así no gobierno dos guerreiros ou militares, que se apoderan das riquezas e oprime a labradores e artesáns. Nel domina o elemento ou parte pasional da alma. Ideal espartano).

- **Oligarquía** (significa goberno dos ricos): a timocracia e a súa ambición crecente de riqueza, dexenera en goberno de unha pequena minoría de ricos. Aparecen dúas clases antagónicas oligarcas (“zánganos con aguillón”) e o pobo.
- **Democracia** (goberno do pobo): a oligarquía dexenera en democracia cando o pobo extermina os oligarcas. Pero este goberno do pobo, ou democracia non a entende Platón coma nós hoxe en día; para el, a democracia (o réxime corrupto que condenou a Sócrates a morte tras o goberno dos trinta tiranos) é máis ben unha “anarquía”, onde todos se cren capacitados para gobernar e os cargos recaen xeralmente nos menos preparados que non buscan o interese da maioría, senón o propio (demagogos).
- **Tiranía**: na democracia, rexida por demagogos, no medio da desorde producida polo exceso de liberdade rematan por prevalecer os máis audaces e violentos. O demagogo favorito do pobo apoderase do mando i éríxese en tirano).

2.- **No diálogo "O Político"** Platón retoca algunhas ideas políticas. Por exemplo, o poder do monarca que era o gobernante do máis perfecto sistema político na “República” é substituído agora no “Político” pola ditadura da lei, pois as persoas por moi ben educadas que estean sempre adoecen de imperfeccións. Tamén simplifica a xerarquía dos réximes políticos, que en orde descendente en perfección son:

- Monarquía
- Aristocracia
- Democracia

3.- **E no diálogo de vellez "As Leis"** deixa de ser tan radicalmente idealista, atenúa pois o idealismo (utopía) da “República” e adopta unha posición máis realista. Neste diálogo, igual ca no "Político", tamén substitúe o poder do monarca pola ditadura da lei. Pero, ademais, desaparece o comunismo de mulleres. E considera agora que o mellor goberno é unha **forma mixta entre monarquía e democracia**.

En resumo: toda a filosofía de Platón ten como finalidade a Política. Despois da morte inxusta de Sócrates o fillo de familia nobre que ía para político, decidiu non dedicarse a política senón á filosofía (como manifesta na súa “Carta VII”. Pero este troco de plans non é tan radical como parece, pois o que pretende Platón con toda a súa filosofía é deseñar un sistema político, unha “República” ideal ou perfecta, na que sexa imposible que se volva a repetir unha inxustiza coma a que cometeron os políticos da época co seu amado mestre Sócrates. Por iso, o subtítulo da obra fundamental de Platón, a “República” e tan revelador, pois tal subtítulo reza así “República ou do xusto”.

4.- CONCLUSIÓNS DA FILOSOFÍA DE PLATÓN

4.1.- Xerais:

- É un sistema **idealista** (contrario ó sistema realista de Aristóteles): porque o mundo das ideas é a verdadeira realidade e ten primacía sobre o mundo sensible: modelado polo artesán divino (Demiurgo) tomando como "modelo ou exemplar" as ideas. Tamén é idealista en sentido político: trata de construír a República "ideal" ou utópica.
- É un **sistema que entende o coñecemento humano de xeito racionalista e innatista** (por influencia dos pitagóricos e Sócrates; sendo un sistema contrario ó empirismo de Aristóteles e Tomé de Aquino): O racionalismo significa que a orixe do noso coñecemento está nas ideas innatas da propia razón. “Aprender é recordar” (reminiscencia-pitagorismo) o que a propia razón, é dicir, a alma racional, (non os sentidos) a coñeceu no mundo das ideas, sendo estas, por tanto, innatas. Só mediante a razón se acada a verdade estable (ideas), a experiencia (sentidos) unicamente xoga un papel secundario: de ela pártese para ascender ó mundo das ideas. Por el contrario, o empirismo de Aristóteles e Tomé nega as

ideas innatas da razón ou intelecto e os elementos místico-relixiosos herdados dos pitagóricos (reminiscencia), afirmando que non traemos ningún coñecemento ao nacer, senón que o noso entendemento é unha "tabula rasa" e que, por tanto, todo o coñecemento humano ten a súa orixe na información que nos subministran os sentidos (experiencia).

- É un sistema **dualista** (influencia dos Pitagóricos; sistema contrario ó unitarismo de Aristóteles e Tomé): é dualista tanto na súa concepción ontolóxica (dualismo cosmolóxico) coma na súa concepción antropolóxica: dualismo antropolóxico (este dualismo será adaptado ó cristianismo por santo Agostiño de Hipona no século V d. C.; tamén Descartes manterá un dualismo antropolóxico pero aínda máis radical que o de Platón)
- É un sistema cuxo **modelo director é o modelo matemático**: considera que a **realidade está escrita en linguaxe matemática** (baseado no pitagorismo e inflúe no renacemento e na ciencia moderna). Por contra, o sistema de Aristóteles ten por modelo director os seres vivos: a bioloxía.
- É un sistema **transcendente e finalista (teleolóxico)**, porque considera que a materia está ordenada por unha forza externa e o mundo sensible ten a súa finalidade (telos) nun mundo transcendente das ideas. Esta forza externa que ordena o mundo tomando como modelo exemplar as ideas é o demiurgo (antecedente del é o "nous" de Anaxágoras). Este finalismo de Platón en contrario ó sistema non finalista nin transcendente, senón materialista e mecanicista (sen finalidade) de Demócrito (atomistas). O finalismo transcendente de Platón tamén se opón ó finalismo ou teleoloxía "inmanente" de Aristóteles.

4.2.- Influencias por materias:

- a) **Ontoloxía:** o **dualismo** cosmolóxico suscitará o problema da separación de mundos ou "xorismós" que terá que ser **solucionado por Aristóteles** mediante a **teoría hilemórfica** : "formas" non separadas da materia, senón unidas a ela formando un composto "synolón" inseparable: a sustancia.
 - Inflúe tamén no **cristianismo** de Santo Agostiño a través do Neoplatonismo de Plotino. Agostiño asume e adapta ó cristianismo o dualismo entre mundo sensible e mundo intelixible e convérteo en dualismo mundo terreal mundo celestial. O mundo das ideas de Platón, sitúao Agostiño na mente divina, sendo as ideas o modelo exemplar da creación do Deus cristián (o coñecemento prodúcese mediante a Teoría da Iluminación divina de Santo Agostiño, e Tomé de Aquino soluciona o dualismo mediante a distinción esencia-existencia).
 - No **Renacemento** (en especial, na Academia platónica de Florencia) inflúe a súa **concepción matemática da realidade** posibilitándose así o nacemento da ciencia moderna: Copérnico, Galileo, Kepler, etc. Pois Platón xa consideraba que o cosmos é un gran libro escrito en linguaxe matemática, e, como dirá Galileo "só se trata de descifralo".
 - **Crítica de Nietzsche a Platón:** toda a cultura occidental é platonismo=racionalismo, pois segundo Platón, a razón debe dominar as paixóns=instintos. Nietzsche reivindica os instintos sobre a razón e achégase máis ós sofistas.
- b) **Teoría do coñecemento:** É o primeiro **sistema racionalista** da historia: o coñecemento humano ten a súa orixe nas ideas innatas da propia razón (non na información subministrada polos sentidos). **Fronte a el temos o primeiro sistema empirista** da historia, o de **Aristóteles** que critica a existencia de ideas innatas e afirma que o noso entendemento é "tabula rasa" e que, por tanto, a orixe do coñecemento humano está na información subministrada polos sentidos (experiencia). Ambos modelos de teoría do coñecemento terán moitos **representantes ao longo da historia**: un racionalista durante a Idade Media foi Agostiño; e na Época Moderna tras o "xiro subxectivista" Descartes, Spinoza e Leibniz son tamén racionalista. En troques, o empirismo de Aristóteles será continuado na Idade Media por Tomé de Aquino e tras o "xiro subxectivista" na Época Moderna será defendido polos ingleses Locke, Berkeley e Hume. Durante a Ilustración, Kant unirá ou sintetizará racionalismo e empirismo, e no século XIX Nietzsche criticará tanto o racionalismo coma o empirismo.

- Algúns autores chamados "**neokantianos**" interpretan que Platón quixo dicir o mesmo que Kant na súa obra "Crítica da razón pura": as ideas de Platón serían como os "conceptos a priori do entendemento" dos que fala Kant.

c) **Antropoloxía:** o **dualismo** antropolóxico, a **unión "accidental" corpo-alma** será un dos grandes problemas ó longo da historia da filosofía.

- As principais posturas ó longo da historia son:

a) **monismos:** afirman que existe un soa de ambas sustancias: só corpo ou materia ou só alma ou espírito.

b) **dualismos:** afirman que as dúas sustancias están "separadas" e son heteroxéneas (distintas): materia e espírito.

c) **unitarismos:** afirman que corpo e alma forman una única sustancia: unión natural.

-Gregos: **-Platón:** dualista (o lugar natural da alma é separada do corpo no mundo das ideas, logo cae no corpo coma n seu cárcere: debe liberarse da materia: concepción pexorativa do corpo.

-Aristóteles: unitarismo (unión natural da alma co corpo: a alma é a forma do corpo (materia). Concepción positiva do corpo.

- Cristianismo: - Liña **platónico-agostiñana:** dualismo

- Liña **aristotélico-tomista:** unitarismo. (aunque a alma individual é inmortal para Tomé, mentres en Aristóteles non está claro).

- Filosofía moderna: a) **Descartes:** Dualismo radical. Solución: glándula pineal (á vez pensante e extensa: contradictorio coa súa definición de sustancia)

b) **Materialistas** ilustrados (La Mettrie, Holbach): monismo materialista: todo é materia.

c) **Berkeley:** monismo espiritualista: todo é espírito (alma)

d) **Malebranche:** intenta solucionar o dualismo de Descartes co **ocasionalismo** (con ocasión dos movementos da alma (pensamentos) Deus intervén producindo un movemento no corpo, ou viceversa).

e) **Spinoza:** intenta solucionar o dualismo de Descartes considerando o pensamento e a extensión (alma-corpo) non como sustancias independentes, senón como atributos de una única sustancia: Deus=natureza: panteísmo: a natureza é Deus.

f) **Leibniz:** intenta solucionar o dualismo de Descartes coa **harmonía preestablecida:** alma e corpo son como dous reloxos previamente sincronizados por Deus: así se explica que os movementos do corpo (determinismo) se correspondan cos pensamentos da alma (liberdade).

- Filosofía ilustrada: **Kant:** intenta solucionar o dualismo de Descartes dicindo que a alma

(entendemento) e o corpo (sentidos) están unidos para poder coñecer a natureza; sendo o coñecemento da natureza un coñecemento determinista que se da na esfera do **fenómeno (unión corpo-alma)**. Pero na alma tamén reside a liberdade, aunque non podemos coñecela senón sómente "postulala" como suposto da ética: a liberdade dáse na esfera do **noúmeno (alma ou razón)**.

- Filosofía contemporánea:

Ryle: di que o chamado "dualismo antropolóxico" de Descartes non é máis ca unha confusión de distintos niveis na terminoloxía lingüística.

Emerxentismo: teoría actual que considera que os procesos metais (da alma) "emerxen" da materia (corpo). Adoitase a clasificalos dentro dos dualismos, porque os procesos mentais unha vez emerxidos da materia son independentes dela. Clasifícase en dous tipos de emerxentismo:

a) Epifenomenismo de W. K. Clifford

b) Interaccionismo de K. Popper, John Searle e Mario Bunge.

d) **Ética:** A Ética de Platón é **intelectualista** baseada no coñecemento das ideas (idea de ben)

- **Crítica de Aristóteles** á teoría das ideas: non existe a idea de ben, por tanto a ética (e a política) non son ciencia teórica exacta (non son ciencias do necesario), senón que **a ética é unha “ciencia práctica” do continxente** (separación ciencias teóricas- ciencias prácticas). Por tanto a ética é, para Aristóteles, un saber que en parte depende da experiencia de cada persoa.
- **En xeral**, Platón encádrase no **intelectualismo moral grego** (estrito de Sócrates, **moderado** de Platón e **máis moderado** de Aristóteles) que basea o comportamento humano no coñecemento intelectual e **considera o mal comportamento como ignorancia ou falla de coñecemento**. O intelectualismo grego **oponse á ética cristina non intelectualista**: o comportamento humano non depende do coñecemento senón da fe e a obediencia ós dez mandamentos da Lei de Deus (Decálogo): o mal comportamento non é ignorancia, senón "pecado": una falta contra a Lei de Deus. O coñecemento do ben (Platón) convertese en obediencia a Deus (Cristianismo).

e) **Política:**

- **Crítica de Aristóteles:** A política utópica ou "idealista" de Platón é substituída por unha **política realista e empirista** de Aristóteles (politeia: mestura de oligarquía e democracia).
- Durante a **Idade Media**: non chega co Estado ou República ideal, senón que a xustiza só se pode realizar se o **Estado se subordina á Igrexa**: a única sociedade perfecta e a Igrexa ou “Cidade de Deus”, como lle chama Santo Agostiño.
- A **utopía** de Platón inflúe en todas as utopías da Historia: **Tomé Moro** "Utopía", **Campanella** "A cidade do sol". Tamén os ideais de emancipación mediante a deusa razón durante a Ilustración pode considerarse una utopía en certa medida herdeira da de Platón. Así mesmo **o marxismo foi unha "utopía"**, pero o **"comunismo" de Marx diferenciase radicalmente do comunismo Platón**: O comunismo de Platón non é un verdadeiro comunismo, pois só o é de bens, mulleres e fillos para manter un sistema de clases sociais. O verdadeiro comunismo tal como o entende Marx ten como obxectivo fundamental a eliminación das clases sociais. Tamén a actual **Escola de Francfort** (Marcuse, Habermas) son **defensores dunha utopía** que intenta recuperar no século XX os **ideais ilustrados**. A utopía ilustrada e marxista que defende a Escola de Francfort será **duramente criticada por Karl Popper**.
- Por outra banda, o **totalitarismo de Platón** (pois defende da monarquía ou aristocracia como mellor réxime político) é **contrario á separación de poderes** durante a **Revolución francesa**
- **Organicismo** (Platón y Aristóteles): Tanto Platón como Aristóteles entenden **a sociedade (polis) como un "organismo vivo"** no que os seus **membros deben cumprir a súa función respecto do todo**: o todo (sociedade) é anterior ás partes (individuo). A sociedade (polis) é anterior e superior ao individuo. Por iso afirman que **o home é un ser social por natureza** (por physis). **Fronte a eles, a liña Sofistas-contractualistas modernos** (Hobbes, Locke, Rousseau), afirma que **a sociedade** non é anterior ao individuo, **non é algo "natural"** (por physis), **senón algo "convencional"**, resultado dun acordo, pacto ou “contrato social” ao que chegan os homes con posterioridade (por "nomos": convención); por iso os contractualistas supoñen un "estado de natureza" anterior á fundación da sociedade, que se institúe mediante un contrato, pacto o acordo (por nomos).
- **Unión e subordinación da ética á política**: Fronte á liña **sofistas-contractualistas** que **separan a ética da política**, pois os sofistas son relativistas morais e para eles "o fin (convencer mediante a retórica) xustifica os medios (sen ter en conta a ética: egoísmo), como dirá Maquiavelo na obra "O príncipe" ou Thomas Hobbes na obra "Leviathan"; en troque, **para Platón e Aristóteles, a ética está unida á política e subordinada a ela**: posto que o home é un ser racional e tamén un ser social por natureza, resulta que a felicidade, harmonía ou xustiza individual (ética) debe subordinarse á felicidade harmonía ou xustiza social: o fin non xustifica os medios. O fin non é algo egoísta, senón que a felicidade da sociedade é anterior e superior á felicidade do individuo.

TEXTOS ABAU

TEXTO 1: PLATÓN (texto 1) República, Libro IV, 432b-435c

- Ben. Xa vimos, segundo parece, tres calidades da cidade, e en canto á especie que resta para que a cidade alcance a excelencia cal podería ser? É evidente que a xustiza. (...) - E que a xustiza consiste en facer o que é propio dun, sen meterse nas cousas alleas, é algo que xa oímos a outros moitos e que nos dixemos repetidamente. - (...) - Nese caso, amigo meu, a xustiza parece que consiste en facer cada un o seu. Sabes de onde o deduzo? - Non, pero dimo ti. - Ao meu parecer do que temos examinado, a moderación, a valentía e a sabedoría, o que resta por ver na cidade, é o que dá a todas aquelas calidades a capacidade de nacer e unha vez nadas, permítelles conservarse, mentres pemaneza nelas. E xa dixemos que se encontrabamos as tres, a xustiza sería a que restase. - Por forza é así. - Non obstante, se fose preciso discernir cal destas calidades fará á nosa cidade mellor, resultaría difícil discriminarse consiste nunha coincidencia de opinión entre os gobernantes e os gobernados, ou se é a conservación da opinión consonte á lei que hai entre os militares acerca do que debe ser temible ou non, ou a intelixencia e a vixiancia entre os gobernantes; ou iso que fai mellor á cidade consiste, tanto no neno coma na muller, no escravo coma no home ceibe, e no artesán, no gobernante e no gobernado, en que cada un se ocupe do seu, sen atender ao alleo. - (...) - Entón, segundo parece, en relación á excelencia da cidade, a capacidade de facer cada un o seu nela pode rivalizar coa súa sabedoría, coa súa moderación e a súa valentía. (...). - Pois un home xusto non diferirá en nada da cidade xusta en canto á idea da xustiza mesma, senón que será semellante. - Semellante, en efecto. - Porén, unha cidade parece xusta cando os tres tipos de naturezas que existen naquela fan cada un o seu; e parecenos moderada, valente e sabia a causa dalgunhas outras afeccións e hábitos deses mesmos tipos de naturezas. - É verdade. - Por conseguinte, querido amigo, estimaremos que quen teña eses mesmos tipos na súa alma, a causa das mesmas afeccións que aqueles, é ben merecedor de recibir os mesmos apelativos que a cidade.

PLATÓN; República, Libro IV, 432b-435c.

PLATÓN (texto 2) República, Libro VI, 509c-511e

- Pensa, entón, como dicíamos, que son dúas entidades, unha rexe o mundo do intelixible e a outra o mundo do visible. - (...). - Toma agora unha liña dividida en dúas seccións desiguais e de novo corta estas dúas partes, segundo a mesma proporción, a da especie que é visible e da que é intelixible, e terás a claridade e a escuridade en relación a ambas, na visible atoparás unha sección de imaxes. Doulle o nome de imaxes, en primeiro lugar, ás sombras, e despois aos reflexos na auga e en todo canto se constitúe como compacto, liso e brillante, e, se me entendes, a todo o semellante a iso. - (...). - Verdadeiramente estarías disposto a declarar que a liña quedou dividida en canto á súa verdade e non verdade, de modo tal que o opinable é ao cognoscible como o é a copia respecto do que é copiado? - Por suposto que si. - Pois considera agora se tamén hai que dividir a sección do intelixible. - E como? - Deste modo: por un lado, a alma, servíndose das cousas antes imitadas como se fosen imaxes, vese obrigada a buscar a partir de hipóteses e non se dirixirá a un principio, senón a unha conclusión. E, por outra parte, avanza ata un principio absoluto, partindo de hipóteses e sen imaxes, facendo o camiño coas ideas mesmas e por medio delas. - Comprendo que ao que te refires é á xeometría e ciencias irmás. - Comprende, entón, a outra parte do intelixible, cando digo que iso a razón mesma alcánzao co seu poder dialéctico, facendo hipóteses non como principios, senón como hipóteses reais, que son puntos de apoio e de partida para levala ao principio de todo ata o absoluto. Unha vez alcanzado ese principio, dedicándose de novo ás cousas que

dependen dela, descenderá ata a conclusión, sen servirse en absoluto de nada sensible, senón das ideas mesmas, a través delas cara a elas mesmas, rematando con ideas. - Comprendo, pero non suficientemente. Paréceme que o que dis é unha empresa importante, porque efectivamente queres determinar que é máis clara a visión do ser e do intelixible, adquirida gracias ao coñecemento dialéctico que gracias ás que chamamos artes, para as cales as hipóteses son principios. Os que se dedican a elas vense forzados a contemplalas por medio do pensamento discursivo e non dos sentidos. Pero porque non avanza cara a un principio, ao examinalas, senón a partir de supostos, parecerache que non posúen coñecemento acerca delas, aínda que sexan intelixibles xunto cun principio. Paréceme que chamas pensamento discursivo ao estado mental dos xeómetras e similares e non intelixencia, como se o pensamento discursivo estivese entre a opinión e a intelixencia. - Comprendiches perfectamente. Aplica a esas catro seccións catro afeccións que se xeran na alma: intelixencia, á máis elevada; pensamento discursivo, á segunda; á terceira, a crencia; e á última, a conxectura; ordénaas segundo unha proporción, pensando que canto máis participen da verdade, tanto máis participan da claridade.

PLATÓN: República, Libro VI, 509c-511e.

PLATÓN (texto 3) República, Libro VII, 514a-517c

- Despois diso compara a nosa natureza respecto da súa educación ou da súa falta de educación cunha experiencia como esta. Imaxina homes nunha especie de morada subterránea en forma de caverna, cunha longa entrada aberta, en toda a súa extensión, á luz e imaxina que están alí dende nenos coas pernas e o pescozo encadeados de maneira que teñen que permanecer alí e mirar unicamente cara adiante, pois as cadeas impídenlles xirar a cabeza. Máis lonxe a luz dun lume que arde máis arriba, detrás deles e entre o lume e os encadeados un camiño máis alto; e ao longo do camiño imaxina que foi construído un muro, como as cortinas que se levantan entre os monicrequeiros e o público, para amosar por encima delas os bonecos. - (...) - Daquela, non hai dúbida de que tales homes non poderían pensar outra cousa que non sexa que o verdadeiro son as sombras dos obxectos fabricados. - Necesariamente. - Considera, agora, que pasaría se fosen liberados das súas cadeas e curados da súa ignorancia e, se consonte á súa natureza, lles ocorrese isto: que un deles fose ceibado e obrigado de súpeto a levantarse, a voltar o pescozo, a camiñar e a mirar cara á luz e que, ao facer isto, sufrise e que a causa do escintileo da luz non fose quen de percibir aquelas cousas das que ata entón vía sombras. Que cres que respondería se alguén lle dixese que ata entón só tiña visto bagatelas e que agora, en cambio, máis próximo ao real e volto de cara a obxectos máis reais, mira máis correctamente? (...) - (...) - Necesitaría afacerse, creo eu, para ser quen de ver as cousas de arriba. E primeiramente vería con máis facilidade as sombras e, despois, as imaxes de homes e doutros obxectos reflectidos nas augas, e por último os homes e as cousas mesmas. E despois diso, contemplaría máis doadamente pola noite as cousas do ceo e o mesmo ceo, dirixindo a mirada á luz das estrelas e da lúa, máis doadamente que durante o día o sol e o que a el lle pertence. - Como non? - E por último, creo eu, sería o sol, non as súas imaxes reflectidas nas augas ou noutro lugar alleo, senón o sol en si mesmo e no seu propio lugar, o que podería ver e contemplar. - (...) - Entón que? E se el recordase a primeira morada e a ciencia de alí e os seus compañeiros de cárcere, non cres que estaría ledo co cambio e que se compadecería deles? - (...) - Pois ben, meu querido Glaucón, esa imaxe débemola aplicar totalmente ao dito anteriormente; hai que comparar a rexión que se manifesta por medio da vista coa morada do cárcere e esa luz do lume co poder do sol; compara a subida ao mundo de arriba e a contemplación das cousas deste coa ascensión da alma á rexión do intelixible e non errarás respecto do que espero que é o que ti desexas oír. Mais é a divindade a que sabe se isto é realmente verdade. O que a min me parece é que no mundo intelixible o último que se percibe, e con dificultade, é a idea do ben, pero, unha vez percibida, hai que colixir que é a causa de todo o recto e fermoso que hai en todas as cousas e que no mundo visible xerou a luz e ao señor desta e que no mundo intelixible xerou a verdade e o coñecemento e que convén, pois, vela para poder proceder con sabiduría tanto na vida privada como pública.

PLATÓN: República, Libro VII, 514a-517c.